

כ"ה רעברו אנשים מדינים וגו' לל"ד למכר הזכיר עזרת

לכו ונמכרו לשמעאלים, ולכיות שאורחת ישמעאלים זו חיות
סוחרים להחגור בכל מין קנין זולת צמח שהיו משלים ואין
מלאכות שיקנו את יוסף אשר ע"כ בזמן כי אנשים מדינים
סוחרים פיר שמכירים כל מין סחורה אשר חזקן לקנותה
לכרונתה, ונמצא כי הסוחר חיות צמח הכים אלא צמח הירושלמי
והכר וצמח הכים יקנה על פיו כמו שידוע זה בפינות
גדולות בשלם, וצמח צמח אלו הסוחרים נגמר הדבר של המכר
לשמעאלים, וכו' שאמר הכתוב וישערו אנשים מדינים סוחרים
וצמח צמח מכר יוסף לשמעאלים כי זולתם לא היו
השמעאלים קונים, וכו' כיון שזין שיהיה המדינים והשמעאלים
היה המכר כיון יש למדינים חלק בריות ללד כי הם הקונים
ולשמעאלים חלק בריות ללד כי הם צמחי בסיס אשר נחמו כי
כסף, ולא אמר המדינים מכרו אותו אל מלכים וגו' כי ללד
שכיר להם חלק בו וגם הם היוצעים בערך הם היו המוכרים
לא השמעאלים כי חיותם בקיאות צמח צמח, אלא גופו של
יוסף היה ציד השמעאלים כי הם העצירים שחמו בו כספם,
ולא אמר ויקנהו פועל מיד השמעאלים דקוק לומר מיד צו)
כי צידם היה שהורידו שמה ואין מלאכות לקנותו פועל
זולת ממי שהיה צידו, וגם לא היו ישמעאלים יכולים למכרו
הם ללד צמח המדינים מלכד טעם שם בקיאות צמח וידע
כמה שיערו גם ללד שיש להם חלק בריות ללד שישכינום הם
על המכר, ולא אמר הכתוב שהמדינים מכרו ולקחו מיד
השמעאלים, וכו' נתישבו הכתובים כפחור ופרת, ודברי ר"ל
שאמרו שנמכר פתחם רבות זה דרך דרש, ואולי כי להיות שהיו
חלקים הרבה בלקוחות ופחור מכוונות (רבות), ופחור הכתוב הוא
כמו שכתבתי והדרשתי חדרש:

כ"ה רעברו אנשים מדינים וגו' לל"ד למכר הזכיר עזרת
אנשים מדינים אחר שלא היה המכר אלא לשמעאלים
כאמרו וימכרו את יוסף לשמעאלים, וכן מוכח מהכתובים
למעלה (כ"ה) והנה אורחת ישמעאלים וגו' לכו ונמכרו
לשמעאלים, א"כ פועל וישערו אנשים מדינים לא נודע כוונתו.
סוד ראוי שאמר עוד הכתוב אחרי זה (ל"ד) והמדינים מכרו
אותו וגו' א"כ מוכח כי למדינים מכרוהו וכתוב ראשון מכתבו.
סוד אמר הכתוב אח"כ (ל"ט) ויוסף כורד מלכיהם ויקנהו
פועל מיד השמעאלים הכי בעמיד המכר שהיה לשמעאלים
כאמור נתיחלה הענין ולא למדינים, ור"ל אמר (ב"ר פ"ד)
מלמד שנמכר מכוונות הרבה, ואין מתיישבים פשטי הכתובים
בזה ובכך, והכ"ה הוא כי פ"י של דברים הוא פ"י כי מתיחלה
הדוע הכתוב וכו' אורחת ישמעאלים וגו' ודברי יחודה שאמר

רש"י

כ"ה רעברו אנשים מדינים. מתוך שהיו יושבים לאכול לחם,
ובמקום היו קמה מן הטור לנחמי אכיל על הדם, ומתחילים היו
לשמעאלים שאלו וקדם שאלו השמעאלים עברו חננים מדינים
אחרים דרך שם, ולאחר צמח ומשכבו, ומכרוהו המדינים
לשמעאלים, רש לומר שהאנשים לא דעו, ואעפ"י שכתוב (ל"ט מה ד')
אשר מכרם חיות מלכיהם, יש לומר שהגדלת מעשיהם כ"ה
במכרם, וזו נראה לי לפי עומק דרך פשטו של מקרא. כי רעברו
אנשים מדינים שמעו על ידי מקרה, והם מכרוהו לשמעאלים, ואף
אם נראה לומר וימכרו את יוסף לשמעאלים כי אפי' מכרוהו, אף
כן נראה לומר שהם היו למדינים סוחרים למכור מן הטור, ואחר כן מכרוהו לשמעאלים:

ש"ה בצע כי נהרוג את אחינו וכסינו את דמו.
הענין דהנה גדר הענין על איזו מעשה
שיבא על שני אופנים, 'או בגדר נקמה למה
שעשה לו רעה מקודם וזה יכול להעשות גם
בסתר וצניעא דהא מ"מ לוקח נקמתו ממנו.
ראשון השני הוא לגדור גדר בפני עושי עולה
לבל יזידון אחרים לעשות כמעשיו וכמאמר
הכתוב (דברים יט, כ) והנשארם ישמעו וייראו
ולא יזידון עוד. ואם הוא באופן זה צריך
להעשות דוקא בפרהסיא ובפומבי למען ידעו
הכל מהענין שהגיע לו על מעשיו. והנה גדר
נקמה אינו ראוי לעשות איש באחיו, דאפילו אם
אחיו חטא נגדו מ"מ ראוי למחול לו ועל כל
פשעים תכסה אהבה. אבל אם יבא בגדר סייג
וגדר יתכן גם באחיו אחרי שהוא תיקן העולם,
ואדרבה עוד יתחזק הגדר והסייג יותר אם יראו
האחרים דגם לאחיו לא נשא פנים בעשותו
עולה וילמדו אחרים ק"ו בעצמן. וזהו שאמר
להם יהודה מה בצע כי נהרוג את אחינו וכסינו
את דמו, אמר דשני האופנים לא שייך כאן.
אחר שאחינו בשרנו הוא ולא שייך להענישו
בגדר נקמה, וגם כיון שנצטרך בע"כ לכסות
הדבר ולהעלימו שלא יודע לאחרים הרי אין
בוזה שום סייג וגדר כלל וא"כ הוא פחול דיק
מכל הצדדים ומה נרית בזה:

(כו) מה בצע. מה תועלת. כי אמנם
הנקמה תכון לאחד משתים: אם
לשלם לעושי הרע, והנה בזה כי נהרג את
אחינו נשלם רעה גם לעצמנו, כי יבא
לבנו על מיתתו. ועל אכזריותו נגדו.
ואם להפחיד את הנשארם שישמעו וייראו
מלהזיק אותנו, הנה גם זה תועלת
לא נשיג כי נעלים את מיתתו. וכסינו
את דמו. בשביל כבודנו. ובשביל יראת
אבינו.

מדרש רבה (בראשית פ"ד ט"ז) על הפסוק
וישבו לאכול לחם ר' אחיה בר
חיה אמר עבירתן של שבטים זכורה הוא
לעולם תקוה היא לעולם עכ"ל. צריך עיון
שלאורה הם תרתי דסתרי אהרדי.

ל' שכתב הש"ך (פרש"י פ"ד ט"ז כ"ה)
ו"ל, שמעתי שמכירת יוסף הועילה
לגלות, שאלמלא כן היה שופך חמתו
בבית ראשון או בבית שני על ישראל
זה ח"ו כלים, אבל כשגלה יוסף וגלתה
השכינה בנסת ישראל עמו שנאמר ויוסף
עמד מצרים גימטריא שכינה הורגלה
השכינה לגלות, וכשחטאו בבית ראשון
שני כלה חמתו בגלות שנאמר שלח מעל
פני וכו' כן שמעתי עכ"ל.

זהו שאמר המדרש עבירתן של שבטים
זכורה היא לעולם, שהשכינה
חמת עון זה צריכה לילך בגלות בעו"ה
בכתוב (יחזקאל א' א') ואני בתוך הגולה
אמנם מצד אחר היא תקוה לעולם
בשם שהשכינה חוזרת כך יחזרו בני
ישראל מן הגלות, ולכן לישועתך קיינו
כל היום.

1

6

720
10/10/10

46

כיון שידעה טוב לא פסק מנחתו, ומתבן בו הכח"ץ שהיתה אשתו כמשתה היצנים. ובי זה משפט
המורה לדין ליינע בלתי, אלא ע"כ חנו להביא למישר לביצוס זה דמחר לא ה"י רק כעין מלות
יצום ולדוריתא, ע"כ חנו זה בכלל שומר מנוח וגו'.

②

ביאור הערוגת הבושם בנקודת המחלוקת בין יוסף לאחיו

והנה בספר ערוגת הבושם (מהדורת ברוקלין שנת תשעא כרך א עמ' שמא) כתב וז"ל, וישב יעקב וגו' במדרש רבה (בראשית פד-ג) לא שלוחי ולא שקטתי (איוב ג-כו), לא שלוחי מעשו, ולא שקטתי מלבן, ולא נחתי מדינה, ויבא רוגז, בא עלי רוגז של יוסף, וצריך ביאור. ונראה לי בס"ד, על פי מה שפירשתי במקום אחר (לעיל המאמר השני). הא דאמרו רז"ל (רש"י כאן בשם המדרש הנ"ל) ביקש יעקב לישב בשלוה קפץ עליו רוגזו של יוסף, על פי מה שכתבו המפרשים [של"ה הקדוש - וישב מקץ ויגש תורה אור י, ד"ה וזה הוא ראובן] דאחיו דנוהו כמורד במלכות [עיין בערוגת הבושם שם עמ' שלט שכתב וז"ל, נראה לי בס"ד, על פי מה שכתבו המפרשים דחלילה לשבטי י"ה לעשות עול, אבל קבלה היתה בידם שהמלכות תצא מיהודה והוא גבר באחיו (דברי הימים א-ה, ב). ועתה כי יוסף חשב למלוך ולמשול הוי ליה כמורד במלכות בית דוד, ולא צריך למדייניה (ראה בראשית רבה צד, ט) ועכ"פ תחילת השנאה על זה היה]. כיון דהבינו מחלומותיו דרצונו למלוך ולמשול עליהם. ובאמת לא רמזו החלומות של יוסף על ממשלה גמורה, כי אם על ממשלה קטנה בזמן שעבוד מצרים. והנה הם היו להם להבין כל זה, אבל כיון שיעקב ביקש

לישב בשלוה, ש"מ דסבירא ליה שכבר נשלם השטר חוב של ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה (בראשית טו-יג), כדאיתא במדרש (רבה בראשית פד-ה) מגורי, היינו בגימטריא ת"ט, ופירש בהפלאה (פנים יפות בפרשתנו ד"ה איתא במדרש) שחישב דשנים של בן המובלעים בשנות האב יחשבו לכל אחד ואחד בפני עצמו, א"כ כבר שלמו הארבע מאות שנים, וכבר הגיע הזמן לישב בשלוה, וממילא הגיע זמן מלכות בית דוד שיהודה שרשו, וא"כ חלומותיו הוי ליה כמורד במלכות בית דוד, ושפיר בקשו לדונו כמורד במלכות. והיינו דאמר כיון שביקש יעקב לישב בשלוה ע"י זה קפץ עליו רוגזו של יוסף, עכ"ל.

הרי דביאר הערוגת הבושם עפ"י השל"ה והפנים יפות שאחי יוסף דנו את יוסף כמורד במלכות בית דוד שהרי משמעות החלום שאחיו משתחווים לו אע"פ שהוא אינו משבט יהודה ומלכות בית דוד. אולם, כוונת יוסף הוא שהשתחווה הוא רק במצרים בזמן קצר הזה, אולם לא בארץ ישראל במלכות קבועה. אולם, האחים לא חשבו כן שהרי אמרו חז"ל שבקש יעקב לישב בשלוה וזה בזמן שיעקב חשב שכבר נשלמו הגלות בהגיע ארבע מאות שנה וכמבואר בפנים יפות, ולכן עכשיו הוא הזמן של מלכות בית דוד ממילא החלומות הם שייכים אפילו עכשיו לזמן מלכות בית דוד ולכן תשבו האחים שחלומות יוסף שצריכים להשתחווות אליו הרי זה מרידה במלכות בית דוד.

רמז לחנוכה והשלטי גבורים במלים וטבוח טבח והכן

בהמשך הדברים בנוגע למחלוקת יוסף ואחיו בנוגע למרידה במלכות בית דוד יש לעיין במקום אחר בפרשת מקץ. כתיב (בראשית מג-טז) וירא יוסף אתם את בנימין ויאמר לאשר על ביתו הבא את האנשים הביתה וטבוח טבח והכן כי אתי יאכלו האנשים בצהרים. עיין בשלטי גבורים (עט, במדרכי תנו סוף אות ג) וז"ל, ואני יו"ט הכותב קבלתי סימן אחר בפ' ויהי מקץ וטבוח טבח והכן הח' מטבח והתיבה מן והכן הם אותיות חנוכה וסמך לסעודות שעושים בחנוכה, עכ"ל. למדנו מכאן רמז לחנוכה מפסוק זה בפרשת מקץ והיינו מהסעודה שאכל יוסף עם אחיו, אולם אחי צריכים לבאר הקשר בין פסוק זה לחנוכה.

(9)
pe

ביאור בספר שמן ששון בסעודת יוסף עם אחיו בחנוכה.

בספר שמן ששון - חנוכה חלק שני להרה"ג ר' אשר אנשיל כ"ץ שליט"א אב"ד ור"מ דקהל עדת יראים וויען (עמ' כא-כב) ציין (עמ' יט-כ) לדברי חפני אריה זוטא הנ"ל שסעודת יוסף עם אחיו היה בחנוכה. וכתב

(עוד שם עמ' כא-כב) וז"ל, על כל פנים לדעת יוסף אין בנטילתו מלכות שום חטא, אולי מה שאסור לחלוק על מלכות בית דוד, הוא רק כאשר יש מלך מבית דוד אין להעבירו, אבל כאשר נתבטל מלכותו או עדיין לא מינהו אין איסור. ומה גם שדברי הרמב"ן (בראשית מט-י) שיש ציווי לא יסור שבט מיהודה. הרבה ראשונים חולקים עליו, דאין זה רק ברכה ויעוד, אבל לא שלל בזה היות מלוכה גם משבט אחר, ויש מפרשים דקאי רק על לעתיד לבוא שהתנבא יעקב על מלך המשיח שיהיה מזרע דוד (עיין בדברי יואל שם חנוכה אות פו, שהביא חבל ראשונים דסבירא להו כן). יהיה איך שיהי, יוסף היה סבור שאין איסור בנטילת המלכות מיהודה, אם כן לפי שיטתו לא עשו החשמונאים שום איסור בנטילת המלכות. כיון שבטלה מלכות ישראל על ידי היוונים, מותר למנות מלך מהחשמונאים, ואם כן בדין הוא שימי חנוכה יהיו גם משתה ושמחה. כיון שלא כרוך ביה איסורא, נעיין בספר ערוגת הבושם - מהדורת ברוקלין תשעא עמ' שצג, שלפי שיטת הרמב"ן שהחשמונאים עברו על צוואת יעקב אבינו אין לקבוע ימים של חנוכה לימי משתה ושמחה ע"ש במאמרנו - מאמר יג - מלכות החשמונאים ומעלת עשיית סייגים לתורה]. על כן להורות להאחים שיטתו שאין במעשיו שום איסור, הכין להם סעודת חנוכה, שגם החשמונאים כן עשו, שהיו חסידי עליון, ובדין עשו כן, שהרי אנו רואים שהסכימו עמהם מן השמים, שנעשה להם נסים ונפלאות בנס דנרות וניצוח מלחמה, ועל כרחק שאין איסור בנטילת המלכות. ולא היה סובר שעשו כן רק משום עת לעשות לה' הפרו תורתך, עכ"ל.

ונמצינו למדין שיוסף קבע סעודה עם אחיו בחנוכה להראות שלא עבר על שום איסור במה שהראה חלומותיו שאחיו משתחווים לו, והרי אפשר שאין איסור להעמיד מלך שלא מבית דוד אם כבר אין עכשיו שום מלכות וכנ"ל וכמו שעשו החשמונאים ולכן קבע סעודה בזמן חנוכה שהם ימי שמחת החשמונאים.

(4)

(10) Capturing the Light R. Bernstein

Embracing the Physical

The Torah recounts how, after moving his family out of harm's way from Esav, Yaakov was left alone, and a man struggled with him until dawn.¹⁷ The Midrash identifies this man as the spiritual overseer of Esav.¹⁸ Why was Yaakov left alone? The Gemara explains that he went back for some small jugs.¹⁹ Regarding this episode, the midrash says that the jug of oil which the Chashmonaim used during the Chanukah story was found in the merit of the jugs that Yaakov went back for.²⁰

What is the meaning of this comment?

Let us ask: What was so important about those small jugs that caused Yaakov to go back for them in the first place? They seem almost by definition to be worthless! Additionally, the Torah provides no background as to the nature or cause of the struggle between Yaakov and the angel; all we are told is that "he was left alone," having returned for these small jugs. Apparently, somehow, that is the background to the struggle. But how is this the case?

The Arizal explains that Yaakov went back for items that others might have left behind out of conviction that no item is worthless. Seeing as Hashem arranged for him to own these jugs, it must be that he had them for a reason, and therefore it was out of a sense of mission that he went back for them. Now, we can appreciate that another type of person would also go back for these items, yet for a very different reason, namely someone who is thoroughly materialistic and cannot afford to let any of his possessions go. This approach, represented by Esav's angel, is the exact opposite to that of Yaakov, yet it expresses itself in the very same trip back to get the jugs. This, then, is the struggle between Yaakov and Esav's angel, with the angel looking to wear down Yaakov's sense of idealism in dealing with his physical possessions.

The word used to describe the struggle is יָאָבֵק. The Ramban explains that the word יָאָבֵק, to struggle, is related to the word יָאָבֵק, to embrace, referring to the clinch of wrestlers as they try to defeat one another.²¹

In terms of the spiritual struggle, the correct way for the angel to defeat Yaakov is by "embracing him," i.e., by removing the barriers between their ideologies and by getting Yaakov to relinquish any higher aspirations for his physical possessions.

Yaakov stands his ground throughout the night and maintains his sense of perspective regarding his physical assets as nothing more than a means toward more elevated pursuits.

Thus, the midrash tells us that the jug of oil found in the Temple during the Chanukah story was rooted in the jugs that Yaakov went back for. The story of Chanukah is essentially the same struggle—trying to avoid the embrace of Greece that seeks to close the gulf between two very different perspectives on the nature of man and the value of physical possessions.

DEFINING, NOT TORV

It turns out that, at its core, our conflict with Greece was one of definition: how to define meaning, how to define value and success, and ultimately, how to define the Jewish People themselves. Indeed, the spiritual-ideological nature of this war is evidenced most pointedly by the very fact that the ones who led the armed revolt, the Chashmonaim, were Kohanim. As a rule, the tribe of Levi—to which the Kohanim belong—does not participate in war. This is due to the fact that most of our wars relate to conquest and protection of the Land of Israel, something in which the tribe of Levi has no holding, being entirely given over to spiritual matters. In this instance, however, it was specifically the spiritual existence of the Jewish People that was under threat, and hence it was the tribe of Levi who initiated the revolt.²²

And so, we went to war and, with the help of Heaven, we were successful. The crucial question however, is, at what point did we win?

We will appreciate that the answer to that question depends on one's definition of victory, and hence, is actually part of the conflict itself. If we were to consider ourselves victorious by virtue of having

17 Berishis 32:25.

18 Berishis Rabbah 77:3.

19 Chullin 91a.

20 Midrash Tzeidah Laderech, Vayishlach.

21 Berishis 32:25.